

ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

f.f.b.f.d.(PhD), dots., O'.M.Muxtorov

Xamzayeva Kamolaxon Azizbek qizi

*Andijon Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika yo'nalishi 2-bosqich
magistranti.*

Andijon, O'zbekiston

Mobil raqam: +998932569771

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Tanqidiy fikrlashning nazariy asoslari, uni shakllantirishga xizmat qiluvchi interfaol metodlar hamda ta'lim muhitining roli ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, o'quv jarayonida mustaqil tahlil, muammoli vaziyatlar va refleksiv faoliyatni tashkil etish orqali talabalarda mantiqiy va analitik fikrlashni rivojlantirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqot natijalari tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, zamonaviy ta'lim, pedagogik mexanizm, interfaol metodlar, kompetensiya, refleksiya, muammoli ta'lim, analitik fikrlash

Аннотация. В данной статье анализируются педагогические механизмы развития критического мышления в современной системе образования. Обоснованы теоретические основы критического мышления, раскрыта роль интерактивных методов обучения и образовательной среды в его формировании. Показаны пути развития аналитического и логического мышления обучающихся посредством проблемного обучения, самостоятельного анализа и рефлексивной деятельности. Результаты исследования подтверждают, что развитие критического мышления является важным фактором повышения качества образования.

Ключевые слова: критическое мышление, современное образование, педагогические механизмы, интерактивные методы, компетентностный подход, рефлексия, проблемное обучение, аналитическое мышление

Abstract. This article examines the pedagogical mechanisms for developing critical thinking in the modern education system. The theoretical foundations of critical thinking are substantiated, and the role of interactive teaching methods and the educational environment in its formation is revealed. The study outlines ways to develop students' analytical and logical thinking through problem-based learning, independent analysis, and reflective activity. The results confirm that the development of critical thinking is an essential factor in improving the quality of education.

Keywords: critical thinking, modern education, pedagogical mechanisms, interactive methods, competency-based approach, reflection, problem-based learning, analytical thinking.

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy maqsadi — shaxsning mustaqil fikrlashi, muammolarni tahlil qilishi va asoslangan qaror qabul qila olishini ta'minlashdan iborat. Axborot oqimining keskin ortib borishi, bilimlarning tez yangilanishi hamda global raqobat sharoitida faqat tayyor bilimlarni egallash yetarli bo'lmay qolmoqda. Shu sababli ta'lim jarayonida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish muhim pedagogik vazifa sifatida qaralmoqda. Tanqidiy fikrlash shaxsning axborotni tahlil qilish, baholash, dalillarni solishtirish va mantiqiy xulosa chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Mazkur ko'nikma o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga, ularni amaliy vaziyatlarda qo'llay olishiga hamda mustaqil intellektual faoliyat yuritishiga zamin yaratadi. Shu nuqtai nazardan, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi o'quv jarayonini tashkil etishda yangi pedagogik mexanizmlarni qo'llash zaruratini yuzaga keltirdi. Interfaol metodlar, muammoli ta'lim texnologiyalari va

refleksiv faoliyatni tashkil etish o'quvchilarning faolligini oshiradi hamda ularning tahliliy fikrlashini rivojlantiradi. Biroq tanqidiy fikrlashni samarali shakllantirishning pedagogik asoslarini tizimli ravishda o'rganish hamon dolzarb ilmiy masala bo'lib qolmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi — zamonaviy ta'lim muhitida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini nazariy jihatdan tahlil qilish va ularni ta'lim amaliyotida qo'llash yo'llarini asoslashdan iborat. Tadqiqot doirasida tanqidiy fikrlashning mohiyati, uni shakllantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar hamda samarali metodlar yoritiladi.

Global axborot makonining kengayishi, bilimlarning tez yangilanib borishi va ta'lim tizimining kompetensiyaviy modelga o'tishi o'quvchilardan mustaqil va asosli qaror qabul qilish ko'nikmalarini talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Tanqidiy fikrlashga ega shaxs axborotni tahlil qiladi, dalillarni solishtiradi, xulosalarni asoslaydi va muammolarga ijodiy yondashadi. Bu esa nafaqat akademik muvaffaqiyat, balki kasbiy va ijtimoiy faoliyat samaradorligini ham belgilaydi. Shuning uchun ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni shakllantirishning pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tanqidiy fikrlash — bu axborotni tahlil qilish, baholash, umumlashtirish va asoslangan xulosa chiqarish jarayonidir. U refleksiv faoliyat, mantiqiy izchillik va dalillarga tayangan fikr yuritishni o'z ichiga oladi. Pedagogik nuqtai nazardan tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchining faol bilish jarayoniga jalb etilishi, mustaqil fikr bildirish imkoniyatining yaratilishi va muammoli vaziyatlar orqali o'qitish bilan chambarchas bog'liq.

Zamonaviy ta'lim muhitida tanqidiy fikrlashni shakllantirish quyidagi pedagogik mexanizmlar orqali amalga oshiriladi:

Birinchidan, interfaol metodlardan foydalanish. Munozara, debat, “aqliy hujum”, klaster tuzish kabi usullar o‘quvchilarning tahliliy faoliyatini faollashtiradi. Bu metodlar bilimlarni tayyor holda qabul qilish emas, balki ularni izlash va asoslash jarayonini kuchaytiradi.

Ikkinchidan, muammoli ta’lim texnologiyasi. Muammoli vaziyatlar o‘quvchini savol qo‘yishga, sabab-oqibat aloqalarini aniqlashga va mustaqil xulosa chiqarishga undaydi. Bunday yondashuv tafakkur jarayonini chuqurlashtiradi hamda bilimlarning amaliy qo‘llanilishiga zamin yaratadi.

Uchinchidan, refleksiv faoliyatni tashkil etish. Refleksiya o‘quvchiga o‘z fikrini baholash, xatolarni aniqlash va keyingi faoliyatini rejalashtirish imkonini beradi. Bu jarayon tanqidiy tahlil ko‘nikmalarining shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

To‘rtinchidan, o‘qituvchining fasilitatorlik roli. Zamonaviy pedagog bilim manbai emas, balki o‘quv jarayonini boshqaruvchi va yo‘naltiruvchi sifatida namoyon bo‘ladi. O‘qituvchi savollar tizimini to‘g‘ri tashkil etishi orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rag‘batlantiradi.

Mazkur mexanizmlarning uyg‘un qo‘llanilishi o‘quvchilarda analitik tafakkur, mantiqiy izchillik va asosli qaror qabul qilish kompetensiyalarini shakllantiradi.

Mening xulosam shuki, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Interfaol metodlar, muammoli ta’lim va refleksiv faoliyatni tizimli qo‘llash o‘quvchilarning mustaqil fikrlash darajasini oshiradi. Tanqidiy fikrlashga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuv ta’lim sifatini yaxshilash, bilimlarning amaliy ahamiyatini kuchaytirish va shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois ta’lim jarayonini tashkil etishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodik tizimni keng joriy etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey J. *How We Think*. New York: Dover Publications, 1997.
2. Ennis R.H. *Critical Thinking and Educational Reform*. Educational Researcher, 2011.
3. Paul R., Elder L. *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning*. Pearson Education, 2014.
4. Halpern D. *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. Psychology Press, 2014.
5. Yo'ldoshev J., Usmonov S. *Pedagogik texnologiya asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2004.
6. Tolipov O'., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari*. Toshkent, 2006.
7. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2020.